

Projekt na záchranu Mrtvého moře existuje, jeho realizace je ale závislá na politické situaci v regionu.

Ochrana přírody v Izraeli

Robin Böhnisch

I s ohledem na to, že Stát Izrael vznikl teprve v roce 1948 a nejen první roky jeho existence poznamenaly boje za jeho udržení, snahy o absorbování nových přistěhovalců a intenzivní rozvoj zemědělství a průmyslu více než zájem o péči o přírodu a krajinu, působí dnešní údaje o územní ochraně až neuvěřitelně. Dosud bylo v Izraeli zřízeno 65 národních parků a kolem 170 přírodních rezervací. Vyhlášení dalších zhruba 50 národních parků a 200 rezervací se připravuje. Stojí za připomenutí, že židovský stát má včetně Golanských výšin, zato bez palestinských autonomních území v Judeji a Samaří, rozlohu pouhých 22 072 km². Chráněna je asi pětina státu, dalších 8% tvoří převážně uměle vysázené lesy v péči Židovského národního fondu (KKL-JNF), který vznikl v roce 1901 původně za účelem vykupování půdy v tehdy osmanské Palestině.

Izraelské národní parky chrání většinou významné historické památky a až ve druhé řadě okolní přírodní prostředí, u přírodních rezervací je tomu naopak. Za vstup do většiny národních parků a některých rezervací se platí, základní vstupné se pohybuje nejčastěji mezi 80 a 150 Kč. Návštěvník za to krom dobrých rad strážců obdrží i tištěného průvodce s mapou, k dispozici má toalety a u Mrtvého moře i chlazenou pitnou vodu. Zpoplatněné lokality navštíví ročně 8 milionů lidí. Části některých rezervací a parků jsou

vyčleněny ke koupání a opalování nebo jsou vybaveny na grilování, které v Izraeli vášnivě provozují Židé i Arabové.

Stejně jako je velmi obtížné definovat v tavicím kotli různých etnik, národností, náboženství, sekt a životních filozofií typického Izraelce, není s ohledem na ojedinělou polohu možné napasovat do tabulek ani zdejší přírodní poměry. Izrael leží v subtropickém pásmu a vyznačuje se suchým, horkým létem a deštivou zimou, přičemž nejvíce srážek spadne od prosince do února. Počasí se

ale liší v údolí Jordánu, na pobřežích platinách nebo u Rudého moře. Poloha mezi Evropou, Afrikou a nedaleko Arabské pouště zajišťuje Izraeli vysokou druhovou bohatost. V zemi byl až dosud potvrzen výskyt 25 druhů kapradin, 2 780 druhů semenných rostlin, 36 druhů sladkovodních ryb, 7 druhů obojživelníků či 116 druhů savců.

O národní parky a přírodní rezervace pečuje Úřad pro ochranu přírody a národních parků (NNPPA či INPA), který vznikl v roce 1998 sloučením dvou stávajících organizací.

Za klíčový v ochraně přírody je ale možné označit už rok 1953, kdy z iniciativy vědců protestujících proti dalšímu vysušování údolí Chula vznikla dnes nejlivnější nevládní ochranná organizace Společnost na ochranu přírody v Izraeli (SPNI). Právě na osudech tamějších mokřadů, ležících mezi Golanskými výšinami na východě a pohořím Naftali na západě, lze sledovat vývoj péče o krajinu od časů budovatelského období poválečného Izraele až do současnosti. Z původních mokřadů, patřících mezi celosvětově nejvýznamnější zastávky migrujícího ptactva a na konci 19. století zabírajících ještě 6 000 ha, zbylo na konci 50. let 20. století po vysušení pouhých 300 ha. V roce 1964 byly zbylé mokřady v Chule vyhlášeny první izraelskou přírodní rezervací a o 14 let později byly zpřístupněny veřejnosti. V roce 1994 byl dokončen projekt revitalizace části údolí.

I když je rezervace Chula známá především jako zastávka tažných ptáků (tažných i stálých tu bylo napočítáno 200 druhů), po většinu roku se návštěvníci musejí spokojit s nemigrujícími živočichy a s typickou mokřadní flórou. Běžně se tu vyskytuje například sumec keříčkovec červenolemý (*Clarias gariepinus*), na kmenech a kamenech se sluní želva kaspická (*Mauremys caspica*).

Nad údolím Chula, které je součástí Velkého riftového údolí, se majestátně zvedají Golanské výšiny i s horou Chermon (2 814 m n. m.), kde do března či dubna leží sněh. Stejnomená přírodní rezervace zahrnuje jak lokality nad horní hranicí lesa jen s polštáři vičence *Onobrychis cornuta*, tak porosty dubu Boissierova (*Quercus boissieri*) i hojně využívané pastviny, zjara ozdobené koberci chráněné sasanky věncové (*Anemone coronaria*), hebrejsky zvané *kalanit*. Stezek není

v rezervaci mnoho a z bezpečnostních důvodů čas od času dochází k uzavření nejvyšších partií. Za návštěvu stojí národní park Nimrod, což je rozsáhlý arabský hrad, nebo níže položené rezervace Banjás, Senir, Adžún a Dan u pramenů biblické řeky Jordán.

Střední partie Golanských výšin představují čedičovou náhorní planinu. Lákadlem této části je vedle 4 000 let starých dolmenů nejvyšší izraelský vodopád v přírodní rezervaci Gamla, padající z výšky 51 metrů, čedičové varhany i možnost mimořádně náročných vícedenních výletů v přírodní rezervaci Jehudia. Rozvolněné parkovité porosty dubu taborského (*Quercus ithaburensis*) a pistácie atlantské (*Pistachia atlantica*) střídají hluboké průrvy s potoky směřujícími ke Galilejskému jezeru. Žije zde nejpočetnější populace supy bělohavého (*Gyps fulvus*) na celém Blízkém východě.

Na jaře se vyplátí zavítat mj. do rezervací a parků východně od Galilejského jezera. Hned nad jezerem se vypínají působivé útesy národního parku a přírodní rezervace Arbel. V místních jeskyních žijí netopýři tadarida evropská (*Tadarida teniotis*) a nykteris egyptská (*Nycteris thebaica*). Nezpłatněná přírodní rezervace Dišon sleduje v Horní Galileji významnou část toku stejnojmenné říčky. Mezi běžnou vegetací vynikají vstavač italský (*Orchis italica*) a vzácnější vstavač motýlovitý (*O. papilionacea*), nápadný je rovněž árón palestinský (*Arum palaestinum*). I tady lze najít jeden ze symbolů izraelské květeny brambořík perský (*Cyclamen persicum*). Galilejská údolí včetně Dišonu jsou domovem řady druhů plazů: za všechny jmenujme alespoň středomořský poddruh chameleona obecného (*Chamaeleo chamaeleon recticrista*).

Blíže středomořskému pobřeží leží lesnaté pohoří Karmel. V prosinci 2010 zasáhl zdejší biosférickou rezervaci UNESCO největší požár v historii Izraele, který zničil 5 000 ha lesa nedaleko Haify a vyžádal si 44 mrtvých. Severně od Haify leží několik lokalit, jejichž předmětem ochrany jsou pobřežní

Gekon levantský se v Izraeli vyskytuje na bazaltových skalkách Golanských výšin, v horní části údolí Jordánu a severovýchodní Galileji. Dorůstá až 15 cm.

V Izraeli žije 97 druhů plazů.

Árón palestinský je v Galileji běžný. Severní údolí někdy zůstávají šťavnatě zelená do přelomu dubna a května.

Přírodní rezervace Jehudia na Golanských výšinách patří mezi největší chráněná území. 63 % chráněných území v Izraeli není větších než 1 km².

biotopy s charakteristickou květenou a mořskou faunou. Nejvýznamnějším z nich je Roš Hanikra, křídový útes s jeskyněmi a tunely někdejší železniční tratě na hranici s Libanem. Na zdejších plážích klade vejce mořská želva kareta obecná (*Caretta caretta*).

Cestou od severozápadní výspy Izraele k Tel Avivu a Jeruzalému se nachází celá řada dalších národních parků a rezervací. Za zmínku stojí například mokřady v Ein Afeku, které představují po údolí Chula druhou nejvýznamnější mokřadní lokalitu v zemi chráněnou Ramsarskou úmluvou. Caesarea s památkami na Heroda Velikého, bohatým podmořským životem a charakteristickou vegetací přímořských dun je celosvětově vyhlášená stejně jako vnitrozemské Har Megiddo, známější jako Armageddon. Důkazem, že v Izraeli lze najít takřka všechno, je stalaktitová jeskyně Sorek po cestě z Tel Avivu do Jeruzaléma, objevená při těžbě vápence na úpatí Judských hor v květnu 1968.

Hlavní město Jeruzalém bývá vyhledáváno z jiných důvodů než kvůli přírodním krásám, a tak málokdo tuší, že národním parkem jsou i hradby Starého Města s přílehlými svahy, většinou porostlými rozmáklou lékařskou (*Rosmarinus officinalis*)

a rohovníkem obecným (*Ceratonia siliqua*), známějším jako karob nebo svatojánský chléb. Jeruzalém je branou k méně zelené části Izraele, zahrnující Judskou poušť s Mrtvým mořem. Větší část historického Judska je dnes součástí palestinské autonomie a například národní park Kumrán u severního konce Mrtvého moře, kde byly v několika jeskyních nalezeny nádoby se svítky s teze- mi judaismu, se v budoucnu může ocitnout na území nezávislého palestinského státu.

To už se netýká jižněji položené oázy Ein Gedi (Pramen kůzlete), známé ze Šalamounovy Písni písní a dnes především jako nejnižší položené místo na Zemi. Rezervace zahrnuje na 1 435 ha údolí potoků David a Arugot s okolními vrcholky a planinami. Ein Gedi je domovem maskota NNPPA, kozorožce nábijského (*Capra ibex nubiana*), běžný je rovněž poddruh damana kapského (*Procavia capensis syriacus*).

Vegetace v Ein Gedi je vázána na pramenišť a potoky. Určitou výjimkou jsou akácie zkroucené a paprskité (*Acacia tortillis*, *A. radiana*), které rostou hlavně na planině mezi údolím, kapara egyptská (*Capparis aegyptia*), kořenící ve skalních štěrbinách, a chráněný plchoplod otevřený (*Calotropis procera*), zná-

mější spíše jako sodomské jablko. Nedaleký národní park Masada, ležící na jižním konci severní části Mrtvého moře, si oblíbili blízko-východní špaček Tristamův (*Onychognathus tristamii*) či myš rezavá (*Acomys russatus*).

Mimořádnou přírodní hodnotu má i poušť Negev, která tvoří více než polovinu území Izraele. Kadidlová stezka vedla přes Negev až do nabatejské Petry. Národním parkem je rovněž umělý kaňon v Avdatu, směřující k hrobům zakladatele státu Davida Ben Guriona a jeho ženy Pauly na ostrožně s velkolepým výhledem na rozlehlé vádí Zin. Samotné vádí, zvané také Ein Avdat, je dalším národním parkem a představuje dlouhou zelenou oázu kolem drobného toku.

Geopark Timna neprovozuje NNPPA, ale Židovský národní fond, který po vzniku Izraele spravuje tamější lesy a vodní toky a pomalu napravuje svou pověst bývalého ničitele izraelské přírody. Timna s památkami na egyptské měděné doly je obdobou proslulého jordánského Vádí Rum. Poblíž se nachází záchranná a repatriační stanice NNPPA Chai-Bar pro živočichy původní v Negevu, na Sinaji a Arabském poloostrově, jako jsou přimorožci arabský (*Oryx leucoryx*) a šavlorohý (*Oryx dammah*) nebo gazela dorcas (*Gazella dorcas*).

Protože Stát Izrael má přístup i k Rudému moři, vyrostlo v zálivu mezi jordánskou Akabou a egyptskou Tabou město Eilat, nad nímž se vypínají vrcholky přírodní rezervace Eilatské hory. Jsou součástí Arabsko-nábijského masivu a tvoří je převážně žula. Na jejich úpatí, co by kamenem dohodil od hraničního přechodu s Egyptem, ale také 3 km od hlavního přístavu a 1 km od ropných terminálů, leží nejjižnější izraelská rezervace Korálová pláž. Na druhově neuvěřitelně bohatém útesu dlouhém 1,2 km je k vidění společník sasanecký klaun špičato-pruhý (*Amphiprion bicinctus*) nebo perutýn ohnivý (*Pterois volitans*). Mírové smlouvy mezi Izraelem a Egyptem a Izraelem a Jordánskem činí z Eilatu klidné místo otevřené poznávání a cestování včetně přeshraničního. Snad se to nezmění ani v budoucnosti.

Fotografie Robin Böhnisch
Autor je místopředsedou výboru
pro životní prostředí Poslanecké sněmovny
Parlamentu ČR

SUMMARY

Böhnisch R.: Nature Conservation in Israel

There has been a clear quality shift in nature conservation in Israel since its foundation. Israel now protects approximately 20% of its area. Since 1998 the Israel Nature and National Parks Protection Authority has been managing the national parks and reserves. National parks

protect sights of historical interest and the surrounding environments, in particular, while the nature reserves maintain mainly natural values. The country is divided into several biogeographical regions to protect nature and the landscape. They include the Golan Heights and Upper Galilee, Galilee valleys and Mount Carmel and the Sea of Galilee, Central Israel, the Judean Desert and the Dead Sea, the Negev and Eilat region. The Mt. Hermon National Reserve is considered to be located at the highest altitude, the lowest being Ein Gedi by the Dead Sea.